

Όροι που απορρίπτονται για τις θείες ενέργειες από τον άγιο Φιλόθεο Κόκκινο

α) Οι άκτιστες ενέργειες δεν αναιρούν την απλότητα της θείας ουσίας. Οι θείες ενέργειες δεν είναι «συμβεβηκότα», δεν είναι «ἐπίκτητοι» και δεν είναι «ἐπέισακτοι», και δεν προκαλούν «σύνθεσιν ἐν Θεῷ», ούτε είναι «μέρος οὐσίας».

β) Οι άκτιστες ενέργειες δεν είναι «ὀνόματα μόνον». Η ησυχαστική θεολογία αποφεύγει έναν «νομιναλισμό» των ενεργειών, προκειμένου να καταδείξει ότι αυτές είναι επίσης και «πράγματα θεῖα καὶ ὑψηλά». Παρομοίως οι άκτιστες ενέργειες δεν είναι απλώς «οὐσιωνυμῖαι», δηλαδή ὀνόματα απλῶς ιδιωμάτων της θείας ουσίας ἢ «μόνον κατ' ἐπίνοιαν», δηλαδή σχηματιζόμενες μόνο στον ανθρώπινο νου χωρίς να αντιστοιχούν σε πραγματική οντολογική διάκριση. Με παρόμοιες διευκρινίσεις ο άγιος Φιλόθεος Κόκκινος ἤθελε να αποφύγει έναν λατινόφρονα σχολαστικό νομιναλισμό των ενεργειών, ο οποίος τις θεωρούσε μόνο ως νοητικές κατασκευές «quo ad nos», δηλαδή ως προς τον δικό μας κτιστό νου, χωρίς οντολογικό έρεισμα, ἢ ως μια ονοματοποιία χωρίς πραγματολογικό αντίκρισμα. Οι ενέργειες δεν είναι «ὄντα πραγμάτων ἔρημα», κατά την έκφραση του αγίου Φιλοθέου Κοκκίνου. Επίσης απορρίπτεται το ότι οι άκτιστες ενέργειες είναι «ψιλαὶ σχέσεις τῆς θείας οὐσίας», ὅπως θα μπορούσε να υποστηριχθεῖ από μία λατινόφρονα διαλεκτική Θεολογία, που θα εννοούσε τις ενέργειες ως σχέσεις εντός της ουσίας, οι οποίες δεν διακρίνονται πραγματικά από αυτήν, αλλά μόνο ονομαστικῶς.

γ) Απορρίπτονται ορισμένοι ὀροι που εννοούν μια λάθος σχέση των ενεργειών με τις υποστάσεις. Οι θείες ενέργειες, δηλαδή, δεν είναι «ἰδιοὑπόστατοι οὐσῖαι ἢ ὀντότητες», ούτε «αὐθυπόστατοι», ούτε «καθ' ἑαυτὰ ἐν ἰδίᾳ ὑποστάσει ὑφιστάμεναι» ἢ «καθ' ἑαυτὰς ὑφεστῶσαι», αλλά ούτε αντιστρόφως και «ἀνυπόστατοι». Είναι «ἐνυπόστατοι», δηλαδή ενυπάρχουν στις υποστάσεις, χωρίς ούτε να ἔχουν δική τους υπόσταση, ούτε να είναι παντελῶς ἀνυπόστατες.

δ) Υπάρχει κρίσιμη διαφορά ανάμεσα στις άκτιστες ενέργειες και τα «κτιστά ἀποτελέσματα» των άκτιστων ενεργειών και γιατί δεν πρέπει να συγχέονται. Ένα επιμέρους θέμα του ίδιου ζητήματος είναι ο ὀρος «ἐνέργημα», ο οποίος εφόσον αναφέρεται στο κτιστό ἀποτέλεσμα της άκτιστης ενέργειας δεν πρέπει να συγχέεται με αυτήν. Επίσης, οι ενέργειες δεν πρέπει ἐπ' ουδενί να συγχέονται με τα «ὑποστατικὰ ἰδιώματα», ὅπως θα μπορούσε να προκύψει από τη σχολαστική διδασκαλία της «arrogantia», ὅπου ένα θεῖο πρόσωπο οικειοποιεῖται κατ' ἐξοχὴν ένα θεῖο ἰδίωμα. Οι θείες ενέργειες στην εκκλησιαστική αντιρρητική Θεολογία είναι, ἀντιθέτως, κοινές μεταξύ των τριῶν Προσώπων και ἀπολύτως διακριτές από τα ἀκοινώνητα υποστατικά ἰδιώματα.

ε) Επίσης, οι θείες ενέργειες δεν μπορούν να κατανοηθούν ως «ἰδέαι» με πλατωνίζουσα ἔννοια. Δεν είναι ἐπίσης ούτε «φάσματα» ἢ «ἰνδάλματα», το οποίο θα μπορούσε να σήμαινε ὅτι αποτελούν κτιστά ὀράματα με συμβολικό ἢ ἀλληγορικό μόνο περιεχόμενο. Αυτό θα αφαιρούσε από τις ενέργειες τον άκτιστο χαρακτήρα τους και κατά συνέπεια τον οντολογική σωτηριολογική σημασία τους. Ὅπως ἐπιμένει ο άγιος Φιλόθεος Κόκκινος, οι θείες ενέργειες δεν είναι «γινόμεναι καὶ ἀπογινόμεναι», ὅπως είναι τα κτιστά ὄντα.

Στον Ησυχασμό η θεολογία των ενεργειών σχετίζεται με την παραδοσιακή βιβλική και πατερική διδασκαλία για τη «δόξαν» του Θεού, τη «χάριν», την «Βασιλείαν», την «δωρεάν» και την «θεουργίαν», δηλαδή τα παραδοσιακά βιβλικά και πατερικά θέματα, όπως η δόξα, η χάρις, η Βασιλεία και η δωρεά, κατανοούνται ως άκτιστες ενέργειες προσφερόμενες στον άνθρωπο και μετεχόμενες από αυτόν.